

RUMIANY (75) *ai*

rumiany (67), **rumiony** (8); rumiony *LibMal*, *PatKaz III* (4), *GórnDworz*; rumiany : rumiony *GlabGad* (6:1), *SienLek* (3:1).

a jasne (w tym 2 r. błędne znakowanie); rumiony z tekstów nieoznaczających ó lub oznaczających niekonsekwentnie.

comp: rumieńszy (5); -e- (2), -(e)- (3).

sg m N rumiany (14). ◊ *A* rumiany (2). ◊ *I* rumianym (1). ◊ *f N* rumianą (6), rumian(a), rumieńsz(a) (12). ◊ *G* rumianej, rumieńszej (4); -ej (1), -(e)j (3). ◊ *D* rumianej (2); -ej (1), -(e)j (1). ◊ *A* rumianą, rumieńszą (3). ◊ *I* rumianą (1). ◊ *n N* rumiané (6); -é (2), -(e) (4). ◊ *G* rumianého (1). ◊ *I* rumian(e)m (1). ◊ *V* rumieńszé (1). ◊ *pl N m pers* rumiani (1) *ModrzBaz*, rumi(e)ni (1) *RejZwierc*, rumieńszy (1). *subst* rumiané (10); -é (1), -(e) (9). ◊ *G* rumianych (2). ◊ *A subst* rumian(e) (2). ◊ *I m* rumian(e)mi (1). ◊ *G sg n skostn* z rumianą (3); -ą [prawdopodobnie błęd] (1) *BielKron*, -(a) (2).

Sł stp: rumiany, rumieny, rumiony, *Cn:* rumiany, *Linde XVII – XVIII w.:* rumiany; poza tym w objaśnieniu s.v. rumienić.

W kolorze zbliżonym do czerwonego, zaczerwieniony, zarumieniony; rubicundus PolAnt, Mącz; rubidus Mącz; purpureus, roseus, rubeus Cn (75) : Galienus w księgach simplicium pharmacorum piłze [...] yfz nalienie thego ziela [wilczego grochu] iest rumiane á barzo gorzkie przykrą gorzkością *FalZioł I* 109b, I 135d, III 7d, V 41v; Tákžec y my nędznicy pięknie fie świećimy/ Iáko kwiatki ná polu gdy fie vbierzemy. Pátrzayze go pochwili á on fárbę mieni/ Nie dawno był rumiány á iuz fie zyeleni. *RejWiz* 83v; Colorem rubicundum trahere, Rumiánym być. *Mącz* [460]d; Nie wżytkoć mury wiodą máterią przednią. Z boków cegłę rumieńfzą/ y kámién ćiofány/ W pośrzodek fztuki kłáda/ y grus brákowány. *KochFr* 35, 97; *WitosłLut* A3; *SapEpit* A2, A4; [Zorawie lotą krzycząc: [...] ku pierwfzemu Miefzkániu fie wracáią/ á nofem rumionym Gniazdá fwym boćianiętom buduią rodżonym. *RybWios* A2v].

W porównaniu (1): Ieśliže vznałz co wesołého/ Zákwitniefz/ iáko fłońcá ráného Rumiané zorze/ światło fwé dáiac *ZawJeft* 31.

a. *O skórze człowieka (46) :* *PatKaz III* 119; Ręka iałna á trochę rumiana cłowieka [!] dobrych obyczaiow znamio(nuje) *GlabGad* P2v, I6, P3v [2 r.]; *LibMal* 1551/158v; *RejWiz* 109; *BielKron* 65; Iešli kogo ogražká á owfzem gorączká gaba/ á iest pełny rumiony y żył pełnych/ temu trzebá Medyanę otworzyć *SienLek* 139v; *RejZwierc* 158 [3 r.]; Widamy to/ że ci co się boią blednieią/ á ci co się ráduią rumiáni bywáią [rubescere] *ModrzBaz* 7; *Oczko* 34; *PudłFr* 70; Zásię kto páznogietek/ zechce mieć rumiány/ W krafy wdátny záwfsze bez wielkiey odmiány. Z ráná tákžec y ná noc/ cegłą práwie świeżą/ Trzec mocno/ do tąd: aż weń czerwoności vbieżą *PaxLiz* D3.

W połączeniach szeregowych (5): Bywaciem niegdy tho ludźiem dziwno/ gdy wżrzą iz ktho młody/ krafný/ rumiány/ á oplwity vmrze *SienLek* 12v, 18v, 29v; Pátrz záfię ná ty czo wżzeteczeńftwu przyfługuia/ iefliže fá kiedy práwie wefeli/ práwie zdrowi/ álbo práwie rumieni. *RejZwierc* 142, 142.

W porównaniach (4): Zdrow bądź zbawienijé wfłfytkich/ dziecię náfliczniefyfse/ iałniefyfífse nad liliją/ rumienífse nad rożą. *OpecŻyw* 18, 111v; *PatKaz III* 121; *BibRadz Thren* 4/7.

Wyrażenia: »rumiana barwa; rumiony w barwie« (2;1): *PatKaz III* 121; *PApule*/ to iest pęcherze [...] żółtey albo rumianey barwy/ łączno bywáią vleczone. *FalZioł* V 41v; *Názareyfcy* iego czyfłfzy

byli niż śnieg/ á bielfzy niż mleko/ rumieńfzey byli bárwy [*rubicundiores fuerunt aspectu*] niż rubin *BibRadz Thren* 4/7.

»płec rumiana; rumiony na płci« (3;1): bog y natura wlofy dała czlouyekouy [...] dla okrafy czo fluffalo też myecz maryey pannye [...] byla byala rumyona na plczy fluffaly yey wlofy czarne *PatKaz III* 119v, 119v; *Sybillá Europea*. TA fie w Europie vrodziła przed Bożym národzeniem lat 133. Była wzroftu cudnego/ płci rumiáney/ wdzyęczney twarzy *BielKron* 134v; ná owę białogłowę [...] miło pátrzyć/ czo ią człowiek záftanie domá niefpłecioną/ niefzczęfáną/ y owfzem nápoři roztárcháną/ áno v niej płec przyrodzona/ chocia nie biała/ biała/ áni rumiona/ [...] á z záplónienia pod čás przyftoyney/ y przyjemney bárwicżki *GórnDworz* G2.

»twarz (a. twarzyczka), lice rumiane(-a); rumiany na licu« = *facies rubida* *Mącz* [*szyk* 7:5] (9;2;1): iefli ona niewiafta przed pocżęciem była blada/ á po pocżęciu rumiana na liczu/ znak iefł iże z fynem chodzi. *FalZioł* V 15; Twarz dobrze rumiana dobrą theż fkladność zdrowia vkazuje y człowieka wefołego *GlabGad* N3, N3; *RejWiz* 53v; *Mącz* 100a; *SkarŻyw* 583; *KochTr* 20; Z twoią [*dziewko*] rumiáną twarżą moiá brodá fiwa Zgodzi fię známieniće *KochFr* 131, 82; [*wąs mówi o brodzie*] Tużę pómnifz/ iákom ia w twéy piérwfzéy młodości Twarży twoiéy folgował [...] A tá wżetecznicá Ná ten čás rumiánego vřánowác licá Twoiégo nie vmiála *KochBr* 152; *GórnTroas* 73; Słuchayćie/ czym ozdobić twarżyczkę rumiáną. Tedy nie kornufásem áni kędźiorámi [...] *ZbylPrzyg* B3v.

»usta, wargi rumiane« (1;1): *SapEpit* [B2]v; Wargi rumione á mierney wielgołci, człowieka dobrze [z]drowego znamio(nują) *GlabGad* Ov.

Przen (2) : *Mącz* 459d; Pátrzay/ iako twarz białą [*Katarzyny, córki wojewody kijowskiego*] zdobi wftyd rumiány, Tákiéy bárwy więc niebo bywa/ gdy świt rány Złoté Słońce vprzędza *KochEpit* A2v.

a. *W funkcji rzeczownika:* »rumiane« = *rumieniec* (1) : Bo ácz iefł rzecz ofobna kiedy przyrodzenie/ Pięknie więc y kftał komu y vrodę mieni. Iż cudna twarz blyfzcząc fie rumiánem z białości/ Oczy ktemu okażá rozliczne wdzyęczności. *RejWiz* 4.

b. *O barwie uryny:* *złocistobrzazowy* (7) : Krewnego przyrodzenia ludzie miewaią rumiane vriny/ iakoby złotey barwy á trochę miálfze. *FalZioł* V [2], V [2], 4, 5v [2 r.], 8v, 14.

c. *O złocie: najwyższej próby* (1) :

W porównaniu (1): Czo znamionuie vrina złotey barwy. Złotey barwy vrina: prawie iako czyfthe złotho rumiane: taka iefł dobra. *FalZioł* V 5.

d. *Na oznaczenie intensywności barwy a. odcieni a. kolorów łączonych* (5) :

Zestawienia: »z blada rumiany« (2): íamo drzewo [*jawor*] rozłupione theż barwę ma frzodkkiem miedzy rumianością á miedzi bladostí/ to iefth z blada rumiane *FalZioł* I 108b, I 108c.

»z rumiana blady« (1): Też vrina prawie blada/ albo też z rumiana blada/ cienka/ íafna, [...] Tedy fie mař nadziewác wrzedzienicze *FalZioł* V 4v.

»z rumiana czarny« (1): Są tedy oni [*Moskwa*] Ruś práwa/ ktore niektorzy mmimáli wynidź od Ruřá brátá Lechowego/ niektorzy od miálfteczká rzeczónego Ruřo/ niedáleko Nowogrodá/ niekthorzy od bárwy z Rumiána czarney (gdźie y dziś mowiemy ruřze wlofy). *BielKron* 427.

»z rumiana żółtawy« (1): (*nagł*) *Matrifilua*. (–) [...] IEft ziele [...] / ma owocz iakoby khoriander wielki á zielony sposzodku á potym gdi dozrzeie zrumianá żółtawy będzie *FalZioł* I 87c.

Synonim: c. rydzy.

Cf **RUMIANOBRUNATNY, [RUMIANOCZARNY], RUMIANOJASNY,
RUMIANOKRWAWY, [RUMIANOŚLICZNY], ŚWIATŁORUMIANY**

JR